

הלכות והנהגות

ממזן פוסק הדור

רבי משה שטרנבוך שליט"א

פרשת נצבים תשפ"ב | גליון יז

נוסח הפרוזבול שנתקן ע"י מרן שליט"א עם הידורים ודקדוקי הלכה

הרי אני גובה כל חוב שיש לי עד היום אצל כל אדם, כל זמן שארצה. ואם אין אתם בית דין המועיל לפרוזבול, תהיו עדים שאני מוסר כל החובות שלי שבשטר ובעל פה לבית דין בירושלים עיר הקודש מטעם העדה החרדית. ובדברים אלו ובשטר פרוזבול, אני גובה ברשות בית דין כל חוב שיש לי כל זמן שארצה. ואם צריך לדין פרוזבול להקנות בקנין אגב קרקע, הרי אני מקנה לבית דין שלהם במתנה ד' אמות קרקע שיש לי ובאופן המועיל כהנ"ל, ואגב הקרקע כל חובותי.

שטר הפרוזבול

במותב תלתא בי דינא כחדא הוינא ואתא לפנינו _____ בן _____ ואמר לנו מוסרני לכם דיינים כל החובות שיש לי שאגבנו כל זמן שארצה כתקנת חז"ל שתיקן הלל פרוזבול. והקנה או השאיל קרקע ללון שאין להם קרקע, ואנחנו בית דין שמענו דבריו וייפנו בזה כוחו שיגבה כל חובותיו על ידי פרוזבול זה כתיקון חז"ל.

ואנו מעידים שהוסיף ואמר לפנינו שאם אין לנו בית דין הראויים לפרוזבול, הרי הוא מוסר חובותיו לבית דין דעדה החרדית בעיר הקודש ירושלים, ובדברים אלו ובשטר פרוזבול, יש לו כח לגבות כל חובותיו.

ואנו מאשרים בזה שחל יום _____ לחודש אלול שנת תשפ"ב, הכל שריר וקיים.

בנוסח פרוזבול זה סידר רבינו כמה הידורים ודקדוקי הלכה, ונבאר בקצרה את עיקרי ההידורים הבאים בנוסח זה.

ראשית, כדי שיחול הפרוזבול גם על הלוואות של בחורים הסמוכים על שולחן אביהם שאין להם קרקע, נוסף כאן ב'נוסח האמירה' שהמלווה מקנה לכל אחד קרקע ע"י הבית דין. שנית, בנוסח פרוזבול זה נוסף תנאי, שאם שלושה הדיוטות אינם מועילים לעניין פרוזבול וצריך דווקא בית דין חשוב, יהיו השלושה הדיוטות כעדים' על מסירת החובות לבית דין חשוב. ושלישית שאם צריך להקנות אגב קרקע לדיינים (כדעת רבינו גרשום והר"י אלברצלוני ז"ל), מקנה המלווה קרקע ד' אמות לדיינים.

סדר אמירת נוסח הפרוזבול לדיינים

הן שנה זו שנת השמיטה ויש לי חובות בשטר ובעל פה שחייבין לי, והריני מוסר לכם פרוזבול כתקנת חז"ל שתיקן הלל, שמעתה כל חובות שיש לי, תהיו אתם דיינים, ותגבום ותקבלום עבורי.

ואני מזכה מעכשיו קרקע כל שהוא בקנין גמור לכל אחד מהלווין שלי שאין לו קרקע, וליהיו בזה מעכשיו שלו עד לאחר ראש השנה הבא עלינו לטובה בקנין, או אם אין לי קרקע להקנות רק בשאלה, אז תחול השאלת הקרקע בהודאתי לפניכם כהנ"ל בקנין המועיל.

ומעתה, אם אתם לא תגבו החובות, כיון שאני מוסר לכם פרוזבול זה,

סערה בעולם ההלכה

הגאון רבי יצחק דרזי שליט"א בעמחב"ס "שבות יצחק" ותלמידו המובהק של מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל: יש לעשות את הפרוזבול ע"י בית דינו של מרן רבינו שליט"א

בלשון הרמב"ם (פ"ט מהלכות שמיטה ויובל הי"ז) שצריך בית דין שיש בכוחו להפקיע ממון, והכוונה לבית דין חשוב שהמחוס רבים עליהם וכמבואר בבית יוסף.

ומעתה יש לדון היאך מועיל עבורינו הפרוזבול היום, הלא אין מצוי אצלנו בית דין שיש בכוחו להפקיע ממון מבני עירם כבכח תקנתם, ובפרט לפמש"כ מהר"י קורקוס (פ"ט מהלכות שמיטה ויובל הי"ז) דהמחוס רבים עליהם מועיל רק לאותם רבים שהסמיכום, ולכן בעינין שגם הלווה יהא מאנשי העיר שהמחו את הבית דין עליהם - כדי שיהא לבית דין כח כנגד הלווה להפקיע ממנו, א"כ בוודאי היום שאין לבתי דינים כח לאפקועי ממנו, שהרי כל לוח יכול לטעון כנגד הבית דין שמעולם לא קיבל אותם עליו, וא"כ לכאורה אין לנו "בית דין חשוב" כהגדרת השו"ע.

אמנם דבר אחד נשאר לנו היום, והוא כח "המופלג שבדור", וכמבואר בבית יוסף שם שהמופלג שבאותו הדור יש לו כח להמשיך את תקנות הפקר בית דין לאפקועי ממנו, דיפתח בדורו כשמואל בדורו.

והנה ידוע לי שבהזדמנויות שונות התבטא מרן הגר"ח קנייבסקי זצ"ל שישנם היום שני מופלגים בדור, מרן הגר"מ שטרנבוך ומרן הגר"ד לנדו שליט"א. וא"כ מאחר שלמרן הגר"מ שטרנבוך שליט"א יש בית דין קבוע, נמצא שהרוצה לצאת ידי פרוזבול כשיטת רוב הראשונים, עליו לסדר הפרוזבול ולמסור חובותיו לבית דינו של מרן שליט"א הנחשב כמופלג שבדור, עכ"ל.

דברי הגאון רבי יצחק דרזי שליט"א עוררו הדים רבים בעולם ההלכה, ואכן בבתי דינים רבים סידרו את נוסח הפרוזבול באופן זה שמסירת החובות תיעשה לבית הדין העדה החרדית - בית דינו של מרן שליט"א. [ציווין כי מעיקר הדין אין צריך להופיע בפני הדיינים, ועל כן אפשר לערוך הפרוזבול בפני שלושה להודיע להם על מסירת החובות לבית דינו של מרן שליט"א].

עם התקרב ערב ראש השנה בו הגיע מועד זמן כתיבת הפרוזבול כתקנת הלל למנוע את הפקעת החובות בסיום שנת השמיטה, פרסם השבוע הגר"י דרזי שליט"א בעמחב"ס שבות יצחק ומגדולי תלמידיו מרן הגר"ש אלישיב כי עפ"י הוראתו של מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל יש לעשות את הפרוזבול בארץ הקודש למופלג שבדור, ועל כן יש לעשות בזמנינו את הפרוזבול ע"י בית דינו של מרן רבינו שליט"א.

דברי הגר"י דרזי שליט"א עוררו סערה רבתית בעולם ההלכה, ולהנה נביא בקצרה את תמצית תוכן דברי הגאון הנ"ל:

"הנה כידוע, נחלקו הפוסקים מהם הבית דין הראויים לפרוזבול, דהש"ע (חו"מ סי' ס"ז סעי' י"ח) פסק דבעינן "בית דין חשוב" שהמחוס רבים עליהם באותו העיר, אך הרמ"א פסק שם בזמן הזה מועיל כל בית דין של שלושה הדיוטות.

והנה גדולי הפוסקים כבר כתבו דהרמ"א לא היקל לעשות פרוזבול בפני שלושה הדיוטות אלא בחוץ לארץ ולא בארץ ישראל שכל"ע נוהג בו שמיטת כספים מעיקר הדין, (כ"כ בפאת השולחן, וכן מוכח מדברי ה"דרכי משה" שצ"ע לדברי התרומת הדשן שכתב כן להדיא, וכן פסק הגר"ש אלישיב זצ"ל, וכן כתב מרן רבינו שליט"א באריכות במ"ו, ו"ח; ח"ח, ו"ח, ודייק כן מלשון הרמ"א שכתב "בזמן הזה" ומשמע דהקולא הוא דווקא "בזמן הזה" והיינו בזמן הזה שבה"ל יש מקומות שלא נהגו שמיטת כספים כלל), ונמצא שבארץ ישראל כ"ע מודו שיש לנהוג כהש"ע שצריך דווקא "בית דין חשוב שהמחוס רבים עליהם", ומעתה ראוי לברר מי הוא הבית דין הנחשב בגדר "בית דין חשוב שהמחוס רבים עליהם".

אמנם המעיין בבית יוסף [שהוא מקור דברי הש"ע] יראה בשם הבעל תרומות שביאר העניין, דעל ידי שהמחוס רבים עליהם באותה העיר, הרי הם ראויים להפקיע ממון בני עירם כבכח תקנתם, עיי"ש, והרי הם בגדר "בית דין של רבי אמי ורבי אסי" שמבואר בגמ' שרק הם יכולים לכתוב פרוזבול כיון שיכולים הם להפקיע ממון. וכן מבואר להדיא גם

סדר התקיעות

לתועלת הרבים הננו להעתיק סדר התקיעות אצל מרן רבינו שליט"א עם כל סדר החומרות וההידורים שכתב בקונטרס התקיעות שנדפס לפני קרוב לשבעים שנה בספרו מועדים וזמנים, [והרוצה לעמוד על שורשי הדברים יעיין בקונטרס התקיעות, ובדברים דלהלן לא הבאנו אלא הלכה למעשה]:

התקיעה באורך כ"א כוחות, השברים פשוטים ויורדים כעין קול בכי, אריכות השברים הוא משלושה כוחות ועד ארבע וחצי כוחות, הבדל קטן בין שבר לשבר, בתקיעות דמיושב תוקעים תשר"ת בנשימה אחת עם הפסק מועט בין שברים לתרועה, ובתקיעות דמעומד התשר"ת הוא בשתי נשימות - עם נשימה בפועל, [כאשר רבינו המשמש כמקריא, מדגיש את הנשימה בהקראתו ונושם בקול בין הקראת השברים להקראת התרועה].

בתקיעות שבקדיש תתקבל תוקעים ג"פ תשר"ת בשתי נשימות וכמו בתקיעות דמעומד, **ולאחר עלינו לשבח** תוקעים השברים כמנהג ליטא - [או טו], ג"פ תשר"ת בנשימה אחת, ג"פ תשר"ת בשתי נשימות, וג"פ תש"ת, ומוסיפין עוד ג"פ תר"ת בקול המתרעש, [המכונה תימנע' תקיעות], **לאחר התפילה** מוסיפים עוד תקיעות לחומרא, שברים קצרים פשוטים פחות מג' כוחות כשיטת רש"י, תש"ת ג"פ, תשר"ת נשימה אחת ג"פ ותשר"ת ב' נשימות ג"פ, [ולא תוקעים שיטת רש"י גם בשברים כמנהג ליטא, דלדעת רבינו בשברים דליטא אין לחוש לשברים קצרים דווקא וכמבואר בקונטרס התקיעות], כמו כן תקעו תשר"ת כשיטת החזו"א - בשברים פשוטים, [ולא תקעו חזו"א אף בשברים כמנהג ליטא], כמו כן מוסיפים לתקוע תרועה בקול המתרעש, בתשר"ת ג"פ בנשימה אחת, ובתשר"ת ג"פ בשתי נשימות, ובשברים פשוטים, [ולא הוסיפו לתקוע קול המתרעש בשברים כמנהג ליטא].

רשימות מהנהגות מרן שליט"א

בתקיעת שופר בשנה שעברה בהיכל הישיבה הקדושה

תקיעת שופר בשנה שעברה

זמן מה לפני התקיעות הגיע רבינו למקומו המיוחד לתקיעות בסמוך לבימה, ופניו בוערים כמראה הלפידים, ועטף פניו בטלית ופרץ בבכיות נוראות, ויהי חרדת אלוקים במקום כאשר קול בכיותיו של רבינו נשמעו היטב בכל חלל בית המדרש בשעה שהתפלל תפילת יהי רצון להעלאת קול השופר ולהמתקת הדינים, שיכבשו רחמך את כעסך וכו' שתקרע כל המסכים ו' והעבר כל המשיטנים.

מיד לאחר מכן פצח רבינו בקול מעורר "למנצח לבני קורח מזמור", ואח"כ אמר כש"ץ גם הפסוקים של קרע שטן, לפני התקיעות נשא רבינו מדברותיו, והביא את דברי הקדוש הרש"ש להיות עכ"פ חוזר בתשובה בדבר אחד, ודיבר על סוד ענין התקיעות, ופירש הפסוק "יום תרועה לכם" שהתרועה צריכה להיכנס **בכם** ולזעזע את הלב, ודיבר שזהו הזמן האחרון לשוב בתשובה, ועורר את הציבור על השנה הקשה שעברה עלינו, ומי יודע מה יעבור עלינו בשנה זו.

לאחר מכן הכריז רבינו כי כל אחד יכוון לקיים המצוות עשה דתקיעות בין בשמיעה ובין בתקיעה, וישמע כל התקיעה מתחילתה ועד סופה גם אם התקיעה מתארכת, וכי ראוי לכל אחד לדעת בכל תקיעה אם היא תקיעה שלפניה או שלאחריה, ועל כן במקום שיחזירו הבעל תוקע על איזה תקיעה שלאחריה, יאותתו לקהל בדפיקה על גבי הבימה בכדי להורות כי עכשיו חוזרים לתקיעה שלפניה.

מיד לאחר מכן הכריז הבעל תוקע בדחילו ורחימו, "הרני מכוון לקיים מצוות עשה דתקיעת שופר ככתוב יום תרועה יהיה לכם", והוסיף שהוא מכוון להוציא את כולם בברכות ובתקיעות, בתקיעה ובשמיעה, ויהי חרדת אלוקים במקום כאשר קול בכיותיו של רבינו המשיכו להישמע היטב בכל מרחבי בית המדרש.

לאחר מכן התחילו סדר התקיעות, ביום

הראשון היו התקיעות קשים במקצת, אך ביום השני קלים יותר, [ולאחר מכן אמר רבינו שביום הראשון דדינא קשיא, ניסה השטן להתערב ולהפריע], וכל התקיעות כולם בקול פשוט מתחילתם עד סופם ללא שום נדנוד וסלסול או רעידה, ורבינו העומד בסמוך לבעל תוקע, מחזיר כל תקיעה שאיננה ישרה מתחילתה לסופה, והעומדים בסמוך מסמנים לציבור בדפיקה על גבי הבימה להורות כי עתה חזרו לתקיעה שלפניה, ולבנתיים הבעל תוקע נושם נשימה כדי להפסיק בנשימה בין התקיעה הפסולה לתקיעה הכשרה החדשה.

(שנה אחת טען הבעל תוקע לרבינו שבכל חודש אלול הוא תוקע גלאט ללא שום עיכוב, ולפלא הדבר בעיניו מדוע רק בראש השנה יש לו עיכוב, ואמר רבינו, הרי זה הוכחה שהשטן הוא זה שמעכב ממנו, וא"כ יש לך לשמוח שאתה בעל מדריגה מסוימת, כי ישנם בעלי תקיעה שהשטן אינו נלחם בהם כלל, ומי שהשטן נלחם בו אות הוא שהוא בר דרגה - עד שהתקיעות שלו מאיימים על השטן. והוסיף רבינו שמה שביום הראשון היה קשה התקיעות יותר מהיום השני, זה משום שיום ראשון הוא דינאי קשיא, והשטן מעכב אז ביותר.

ופעם אחת היו שהוסיפו תקיעות מסוימות על דעתם לאחר התפילה בתור חומרא ע"ג חומרא, ולמרבה הפלא אף שבאותה השנה יצאו התקיעות בקושי רב, מ"מ התקיעות הללו יצאו גלאט חלק ללא קושי, ואמר רבינו, שכפי הנראה השטן אינו מעכב בעד תקיעות אלו כיון שאין צורך בהם).

אמת מה נהדר היה המחזה לראות את רבינו בעבודת התקיעות, כשפחד וחרדה נסוך על פניו במשך כל זמן התקיעות לצאת ידי חובת תקיעות כדת וכדין, ומה רבתה השמחה לבסוף סדר העבודה בצאתו ככהן גדול היוצא מעבודת פנים בשמחה, כשקהל הקודש מלווים את רבינו לביתו ומבקשים להתברך מפיו.